



ПРОБЛЕМИ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ

І. А. Шуміло*

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ ІНТЕГРАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

У сучасному світі економічний розвиток характеризується посиленням інноваційної активності, адже основним фактором суспільного прогресу стають високі темпи здобування та розповсюдження знань, згодом їх перетворення у технології та подальша комерціалізація. На жаль, перехід української економіки до інноваційної моделі розвитку, незважаючи на певне поживлення законотворчої діяльності у цій галузі, є дуже повільним. Науковці визначають чимало взаємообумовлених правових проблем, пов'язаних із низьким технологічним рівнем розвитку національного господарства, однією з них є проблема неналежного правового забезпечення інтеграції вищих навчальних закладів (ВНЗ) до інноваційної системи. В межах цих установ щорічно створюється майже 800 технологій, проте більшість із них згодом “припадає пилом”¹, що свідчить про вкрай неефективне використання державою освітніх ресурсів.

Отже, очевидним фактом сьогодні є неадекватність традиційної системи організації та функціонування вищих навчальних закладів вимогам побудови інноваційної економіки. У цьому сенсі особливою актуальністю набуває пошук шляхів трансформації ВНЗ в організації нового типу, орієнтовані на ринок наукоємних технологій.

Мета цієї статті полягає в узагальненні основних засобів інтеграції вищих навчальних закладів до національної інноваційної системи та аналізі особливостей правового забезпечення цього процесу. Відповідно до вищезазначеного, *практичне* застосування матеріалів допоможе вдосконаленню чинного інноваційного та освітнього законодавства.

Проблематика даної статті мало вивчена у вітчизняній правовій науці з точки зору реального правового механізму функціонування вищих навчальних закладів як провідних учасників інноваційної діяльності. Основні публікації, що якимось чином торкаються даного питання, є здебільшого іноземними і частіше економічними, ніж правовими: Й. Рьопке², Б. Кларк³, Ю. Б. Рубін⁴, В. В. Спаська⁵, О. О. Грудзинський⁶, Н. Д. Сорокіна⁷ та ін. З

© І. А. Шуміло

* доцент кафедри аграрного права Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого (м. Харків), кандидат юридичних наук, доцент

¹ Николаенко С. М. Развитие науки в университетах — ключевой фактор построения в Украине общества, основанного на знаниях // Освіта України. — 2007. — № 82 (870). — 6 листопада.

² Ropke Jochen. The Entrepreneurial University: Innovation, academic knowledge creation and regional development in a globalized economy // STI (Science Technology Industry) Review, Paris — OECD, No. 22, 1998, pp. 9-30 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.babson.edu/entrep/fer/papers95.

³ Clark B. R. Creating entrepreneurial universities: organizational pathways of transformation / Issues in Higher Education. Paris: IAU Press, Pergamon, Elsevier Science 1998. — 157 p.

⁴ Предпринимательские университеты в инновационной экономике / Под общ. ред. Ю. Б. Рубина. — М.: Маркет ДС Корпорейшн, 2005. — 402 с.

⁵ Спаськая В. В. Образовательные правоотношения: вопросы теории. — М.: Локус-Пресс, 2005. — 167 с.

⁶ Грудзинский А. О. Проектно-ориентированный университет. Профессиональная предпринимательская организация вуза. — Нижний Новгород: Изд-во Нижегородского университета, 2004. — 370 с.; Грудзинский А. О. Концепция проектно-ориентированного университета // Университетское управление: практика и анализ. — 2003. — № 3. — С. 9-14.

⁷ Сорокина Н. Д. Предпринимательский университет (шведский опыт) // Высшее образование в России. — 2002. — № 3. — С. 91-94, 122-134.



українських розробок, пов'язаних із цією тематикою, можна зазначити праці В. М. Геєця та В. П. Семиноженка⁸, Б. М. Данилишина та В. І. Куценко⁹, М. Згуровського¹⁰, В. Ю. Григи¹¹, Ю. Є. Атаманової¹², О. Е. Сімсон¹³ та ін. Особливо слід виокремити публікації у засобах масової інформації щодо приєднання України до Болонського процесу.

На парламентських слуханнях у Верховній Раді України, присвячених проблемам формування національної інноваційної системи, констатувалися факти практичного виключення науково-технічного потенціалу України з економічних процесів держави. В ході слухань висловлено багато критичних зауважень на адресу системи вищої освіти, яка “внаслідок постійних реформ, посиленої комерціалізації та відсутності системи прогнозування потреби у фахівцях різних галузей економіки не забезпечує відповідності підготовки кадрів суспільним потребам”, наголошувалось на погіршенні якісних характеристик освітньої та наукової підготовки кадрів¹⁴. Серед причин зазначених негативних явищ названо різке зниження державного фінансування вищої школи, моральне та фізичне старіння матеріально-технічної бази освітніх закладів, старіння науково-педагогічних кадрів тощо.

Безумовно, всі ці чинники відіграють значну роль, але навіть при належному фінансуванні та збереженні колишніх темпів науково-дослідних та дослідно-конструкторських розробок (НДДКР), необхідність модернізації вищої освіти не була б менш нагальною. Про це свідчить досвід багатьох країн Європи, де система науки та освіти за останні два десятиліття зазнала суттєвих змін, не зважаючи на відсутність у цих державах явних економічних негараздів.

У 80-90 роки минулого століття під впливом процесів глобалізації економіки та інтенсивного впровадження інформаційних технологій традиційні ВНЗ втрачали свій стабільний статус, тиск ринкових відносин та поширення інформаційних технологій змусили їх шукати інноваційні стратегічні рішення та проводити радикальні інституційні зміни. В цих умовах окремі університети Європи, здійснивши значні зміни в організаційній структурі, починають функціонувати як корпорації¹⁵. Зазначене явище у роботах деяких іноземних дослідників отримало назву “академічного капіталізму”¹⁶.

Важливим внеском у теорію сучасного етапу розвитку вищої освіти стала робота Б. Кларка “Створення підприємницьких університетів: організаційні шляхи трансформації”¹⁷, де автор на основі аналізу перетворень п'яти західноєвропейських університетів вперше сформулював узагальнюючу концепцію “підприємницького університету”. У цій праці досліджено новий вимір академічної діяльності — академічне підприємництво в усіх сферах вищого навчального закладу, в тому числі і в галузі комерціалізації технологій. Ідеї Б. Кларка стали поштовхом для тривалої дискусії щодо самого поняття “підприємницького університету”, але більшість фахівців доходять висновку про те, що “альтернативи новому підходу поки що не запропоновано”¹⁸.

Сьогодні підприємницькі університети поширені у Європі, вони активно пробують свої сили у ринковому конкурентному середовищі, у середині 90-х років такі навчальні заклади частіше стали іменувати “інноваційними університетами”, а у 1996 році був

⁸ Геєць В. М., Семиноженко В. П. Інноваційні перспективи України — Х.: Константа, 2006. — 272 с.

⁹ Данилишин Б. М., Куценко В. І. Інноваційна модель розвитку: роль вищої освіти // Вісник НАН України. — 2005. — № 9. — С. 26-35; Данилишин Б. М., Куценко В. І. Освіта, наука і виробництво у контексті вимог Болонської декларації // Вісник НАН України. — 2007. — № 3. — С. 14-22.

¹⁰ Згуровський М. Набуття та здійснення прав інтелектуальної власності у вищих навчальних закладах // Наука та інновації. — 2007. — № 4. — С. 58-61.

¹¹ Грига В. Ю. Вплив академічної науки на технологічний розвиток України (на прикладі НАН України): Автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.02.02. — К., 2006. — 18 с.

¹² Атаманова Ю. Є. Теоретичні проблеми становлення інноваційного права в Україні: Монографія. — Х.: Факт, 2006. — 256 с.

¹³ Сімсон О. Є. Інноваційне і креативне право: Право знань і творчості: Монографія. — К.: Видавничий дім “Ін Юре”, 2006. — 264 с.

¹⁴ Рекомендації парламентських слухань “Національна інноваційна система України: проблеми формування та реалізації”, схв. Постановою Верховної Ради України від 27.06.2007 р. // ВВР. — 2007. — № 11. — Ст. 525.

¹⁵ Сорокіна Н. Д. Указ. работа. — С. 91-94.

¹⁶ Slaughter S., Leslie L. L. Academic Capitalism. Politics, Policies, and the Entrepreneurial University. — Baltimore, MA: The John Hopkins University Press, 1997. — 276 p.

¹⁷ Clark В. R. Ibid.

¹⁸ Грудзинский А. О. Проектно-ориентированный университет. Профессиональная предпринимательская организация вуза. — Нижний Новгород: Изд-во Нижегородского университета, 2004. — С. 27.



заснований Європейський консорціум інноваційних університетів із секретаріатом в м. Глазго (Велика Британія)¹⁹.

Ініціатива перетворень належала безпосередньо викладачам та менеджерам вищих навчальних закладів Європи. Згодом позитивний досвід узагальнювався на міжурядовому рівні та був втілений у документах нарад міністрів освіти Європи, що відбувалися в межах Болонського процесу. На чисельних конференціях, семінарах та інших заходах Болонського процесу послідовно впроваджується концепція вищих навчальних закладів як найважливіших джерел інновацій, оскільки саме там здійснюється значна частина фундаментальних та прикладних досліджень, технологічних розробок. Між тим найголовнішим є те, що університети готують кадри, здатні створювати новації та працювати в економіці, заснованої на знаннях (декларація “Сильні університети для сильної Європи” (Глазго, 2005 р.), Брегенське комюніке (Бреген, квітень 2005 р.); Новісадська ініціатива “Університет XXI століття — нова модель незалежності” (Нові Сад, жовтень 2005 р.)²⁰; Лондонське комюніке (Лондон, травень 2007)²¹).

В Україні як країні-учасниці Болонського розпочався процес реформування національної системи вищої освіти, у тому числі у напрямку її перетворення в головну рушійну силу формування інноваційного потенціалу суспільства та економіки. З метою реалізації цього завдання активно апробуються нові форми та механізми організації освітньої та інноваційної діяльності, створюються відповідні елементи інфраструктури. Разом із тим чинне законодавство України про освіту до сьогодні не передбачає реальних правових форм комерціалізації технологій ВНЗ.

До ст. 44 Закону України “Про освіту”²², де визначені напрями діяльності вищого навчального закладу, поняття інноваційної діяльності взагалі не включене. Ст. 61 Закону України “Про вищу освіту”²³ передбачає, що науково-технічна діяльність забезпечується через спрямування фундаментальних, прикладних досліджень і розробок на створення і впровадження нових конкурентноздатних техніки, технологій та матеріалів, а також розвиток різних форм наукової співпраці (в тому числі міжнародної) з установами і організаціями, що не входять до системи вищої освіти, для розв’язання складних наукових проблем, впровадження результатів наукових досліджень і розробок. Проте конкретних форм такої співпраці цей Закон не називає. Закон України “Про науково-технічну діяльність”²⁴, встановлює лише загальні засади та гарантії здійснення науково-технічної діяльності ВНЗ III-IV рівнів акредитації, дорівнюючи їх до наукових установ, але також не передбачає можливі форми впровадження та комерціалізації наукових розробок.

В дослідженнях, як правило, виокремлюються три основні шляхи передачі та комерціалізації наукових розробок ВНЗ:

- здійснення НДДКР за замовленням різних організацій;
- передача патентних прав та видача ліцензій;
- створення вищими навчальними закладами малих інноваційних компаній для комерціалізації власних наукових розробок.

Перший шлях найбільш поширений в Україні. Він має чітку і достатньо напрацьовану базу правового регулювання, оскільки активно використовувався ще радянською освітньою системою.

Другий шлях в Україні знаходиться у зародковому стані, хоча для зарубіжних університетів становить суттєве джерело прибутків. Наприклад, в патентному портфелі Массачусетського технологічного інституту біля 3 тисяч патентів, що у 2005 році склало 50 млн. дол. доходу. Стенфордський університет, без якого не було б і славнозвісної Силіконової долини, щорічно отримує мільйонні прибутки у вигляді роялті від технологій.

¹⁹ [Електронний ресурс]. — <http://www.eciu.web.ua.pt>.

²⁰ Международно-правовые акты и документы по развитию европейской интеграции в образовании и исследованиях. Европейское образовательное пространство: от Лиссабонской конвенции по признанию до Болонского процесса. Серия «Законодательство об образовании». Министерство образования и науки РФ. — М.: Готика, 2007. — С. 477.

²¹ К Европейскому пространству высшего образования: откликаясь на вызовы глобализованного мира (London Communique Towards the European Higher Education Area: responding to challenges in a globalised world, 18 May 2007) // Высшее образование России. — 2007. — № 9. — С. 14-20.

²² Про освіту: Закон України від 23.05.1991 р. // ВВР. — 1991. — № 34. — Ст. 451.

²³ Про вищу освіту: Закон України від 17.01.2002 р. // ВВР. — 2002. — № 20. — Ст. 134.

²⁴ Про науково-технічну діяльність: Закон України від 13.12.1992 р. // ВВР. — 1992. — № 12. — Ст. 165.



Головна рушійна сила цих приголомшливих успіхів американських університетів — законодавчий акт, а саме відомий Закон Бея-Доуля 1980 року (Bayh-Dole Act). До прийняття цього Закону всі результати досліджень, що здійснювалися за підтримки урядових відомств, належали виключно федеральному уряду. Було створено ситуацію, коли держава, володіючи 28 тис. патентів, впровадила лише 5 % з них. Приватний сектор не мав можливості комерціалізувати технології на основі цих патентів, бо процедура вимагала довготривалих і непростих переговорів із численними відомствами. Закон Бея-Доуля звільнив всі патенти, що контролювалися державою, і надав університетам право пропонувати приватним компаніям виключні ліцензійні угоди для комерціалізації технологій²⁵.

Успіх Закону Бея-Доуля послугував прикладом для багатьох країн ЄС. У Німеччині механізм державного фінансування був суттєво змінений у 1998 році, коли інститутам та університетам, що фінансуються державою, було надане право отримувати дохід від комерціалізації технологій без відповідного скорочення бюджетного фінансування. Як додатковий стимул була реалізована нова схема розподілу доходу від ліцензування (так звана “Модель Макса Планка”). За цією схемою третина доходу виплачується індивідуальному досліднику, третина — університету-роботодавцю та третина — центральній організації для покриття витрат на ліцензування та отримання патенту. Багато європейських країн (Австрія, Бельгія, Данія, Франція, Ірландія, Португалія, Іспанія, Велика Британія) віддали права інтелектуальної власності організації-роботодавцю. Законодавство Фінляндії, Швеції, Італії та Греції встановлює змішану форму права власності або виключне право, що надається науковцю (“професорські привілеї”)²⁶.

В нашій державі поступово з’являються певні правові засоби, які мають стимулювати комерціалізацію інтелектуальної власності ВНЗ, але вони не узгоджуються з іншими нормативними актами. Так, Закон України “Про державне регулювання у сфері трансферу технологій”²⁷ захищає інтереси авторів технологій, передбачає укладання договору між автором та роботодавцем з порядком визначення розміру, ставки та умов виплати винагороди, включаючи мінімальну ставку. Щодо закладів науки та освіти, де створюються технології, то вони визнаються суб’єктами трансферу технологій (ст. 3), але за ст. 20 кошти, одержані від трансферу технологій, створених або придбаних за рахунок державних коштів, майнові права на які належать державі, підлягають зарахуванню до спеціального фонду Державного бюджету України на рахунки головних розпорядників бюджетних коштів за бюджетними призначеннями, передбаченими законом про Державний бюджет України. Отже, цей Закон зберігає старі адміністративні підходи і не враховує європейського досвіду, де подібне законодавство формується на засадах гарантування “справедливої долі” (*fair share*) доходів від комерціалізації її основним учасникам (не лише науковцям, але й науково-освітнім організаціям).

Наприклад, у Німеччині законом 1998 р. було визначено, що освітні та наукові заклади зобов’язані інвестувати дохід від використання результатів науково-дослідної діяльності у дослідження та комерціалізацію знань. У той же час у Франції, де права на результати науково-технічної діяльності, створені за рахунок бюджетних коштів, також закріплюються за дослідницькими та освітніми організаціями, не існує жорстких правил використання доходу. Він розподіляється по різних статтях, виходячи з потреб організації²⁸.

Орієнтуючись на світовий досвід, керівники технічних ВНЗ України обґрунтовано піддають критиці застарілі підходи, що містяться в чинному законодавстві. Органам державної влади часто дорікають, що вони, виділяючи кошти на проведення науково-дослідних робіт, досить часто або залишають майнові права інтелектуальної власності на такий об’єкт за собою, або взагалі не вирішують питання приналежності майнових прав інтелектуальної власності на створений об’єкт. Це призводить до того, що така розробка

²⁵ Леонов И. Ф., Матвеева Т. И. Правовая охрана и коммерческая реализация интеллектуальной собственности в университетах США // Патенты и лицензии. — 1995. — № 9. — С. 30-32.

²⁶ Коммерциализация результатов научно-технической деятельности: европейский опыт, возможные уроки для России / Под ред. В. В. Иванова, С. Колесовой и др. — М.: ЦИПРАН РАН, 2006. — С. 177-178.

²⁷ Про державне регулювання у сфері трансферу технологій: Закон України від 12.09.2006 р. // ВВР. — 2006. — № 45. — Ст. 434.

²⁸ Коммерциализация результатов научно-технической деятельности: европейский опыт, возможные уроки для России / Под ред. В. В. Иванова, С. Колесовой и др. — М.: ЦИПРАН РАН, 2006. — С. 177, 187.



позбавлена можливості вийти на ринок ще на етапі її створення, оскільки можливість реалізації такого об'єкту відбирається у ВНЗ, а державні органи в свою чергу теж не займаються подальшою комерціалізацією такої розробки²⁹. М. З. Згуровський наводить сумну статистику: Національного технічного університету України “Київський політехнічний інститут” (вузу, який очолює) лише у 2006 році мав 134 патенти на винаходи та корисні моделі, але за останні роки була отримана лише *одна* ліцензія на запатентовану розробку³⁰.

На нашу думку, реальним способом підтримки та заохочення інноваційної активності державних ВНЗ є встановлення в законодавстві чітких, прозорих та зрозумілих правил розподілу коштів від трансферу технологій між *усіма* суб'єктами інноваційної діяльності. Найкращі приклади правових механізмів регулювання відносин у цій галузі демонструють країни Європи, де накопичено багаторічний досвід, що вартий запозичення.

Третій шлях — створення нових високотехнологічних компаній (так званих “старт-ап”, від. англ. *start up* — запускати) вважається найбільш привабливим засобом комерціалізації технологій ВНЗ, адже крім безпосереднього впровадження, у такий спосіб створюються нові робочі місця, підвищується статус регіонів та територій. Як старт-ап компанія двома студентами Стенфордського університету свого часу була створена Google. Для багатьох університетів Європи цей напрямок є пріоритетним і підтримується урядами країн. Існують різноманітні схеми створення таких компаній, що реалізуються в межах національного законодавства. Основні питання, що регулюються нормативними актами — це можливі форми дольової участі університетів та окремих науковців у засновництві таких компаній, правові засоби стимулювання створення компаній, допустимість роботи науково-викладацького складу університетів в компаніях. Різні країни в залежності від своїх національних особливостей реалізують різні підходи, але їх об'єднує єдина мета — всебічне сприяння та стимулювання вищезазначених процесів.

У Франції особливий акцент робиться на заохоченні дослідників-державних службовців прикладати зусилля для комерціалізації власних розробок, за ними. Відповідно до Закону про інновації та наукові дослідження від 12 липня 1999 року, протягом 6 років з дня заснування нової високотехнологічної компанії зберігається статус науковця та гарантія повернутися до викладацької роботи³¹.

У Швеції університети є урядовими організаціями і не мають права займатися підприємництвом, але з 1995 року їм надано право створювати разом із представниками бізнесу холдинги, що є власниками дочірніх компаній (патентних та венчурних), які надають послуги у галузі комерціалізації технологій³².

Урядом Німеччини наприкінці 90-х років були розроблені різноманітні ініціативи для стимулювання росту *start-up* компаній. Однією з таких ініціатив є програма Федерального міністерства освіти та наукових досліджень “EXIST — University based start-ups”, яка орієнтована на активізацію підприємницької діяльності молодих випускників та викладачів університетів³³.

Досвід створення старт-ап компаній при ВНЗ накопичується і в Росії. Московський державний університет ім. М. Ломоносова активно розвиває власну інноваційну інфраструктуру. У 2004 році в цьому закладі створено управління інноваційної політики та організації інноваційної діяльності, функціонує група правників по вдосконаленню нормативної бази в галузі управління інтелектуальною власністю, а також сертифікаційна комісія для сертифікації малих інноваційних підприємств. Завдяки діяльності Центру трансферу технологій МДУ, який також створений 2004 році, відкрито більше 60 нових малих інноваційних підприємств МДУ, залучено значні кошти приватних інвесторів. До інноваційної інфраструктури належить також Науковий парк МДУ, який об'єднує близько 40 високотехнологічних компаній, та інноваційний інкубатор³⁴.

²⁹ Згуровський М. Вказ. праця. — С. 59.

³⁰ Там само. — С. 58.

³¹ Там само. — С. 235.

³² Сорокіна Н. Д. Указ. работа.

³³ Алексеев Ю. Г., Успенский А. А., Волков Н. Н. Инструменты содействия инновационной деятельности в Германии. Итоги германско-белорусского семинара // Наука и инновации в регионах Беларуси: Материалы республиканской научно-практической конференции. Могилев, 19-20 декабря 2001 г. — Могилев, 2001. — С. 123-128.

³⁴ За матеріалами офіційного сайту www.msu.edu.ru.



Останнім часом з'явилися певні сподівання на формування сприятливого правового режиму для інноваційної діяльності ВНЗ і в Україні. Підставою для цього є схвалена Кабінетом Міністрів України Концепція Державної цільової програми "Наука в університетах" на 2008-2009 роки³⁵, яка передбачає утворення п'яти університетів дослідницького типу на засадах експерименту та формування науково-навчальних центрів у їх складі за участю Національної та галузевих академій. Хоча сама програма спрямована на стимулювання саме наукової діяльності і не передбачає суттєвого розширення прав університетів в галузі трансферу технологій, вона вплинула на регулювання правового статусу університетів, що беруть участь в експерименті.

Так, нова редакція Статуту НТТУ "КПІ", затверджена постановою Кабінету Міністрів України 21 листопада 2007 року³⁶, передбачає, що цей університет є самоврядним державним вищим навчальним закладом *дослідницького* типу, одним з найголовніших завдань якого є розроблення на засадах взаємодії освіти і науки конкурентоспроможних інноваційних технологій, технічних пристроїв і систем та їх *реалізація на вітчизняному і світовому ринку*. Університет має право: самостійно розробляти і запроваджувати власні програми з питань наукової, науково-виробничої та інноваційної діяльності, розпоряджатися коштами, *а також результатами науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт*; реалізовувати згідно із законодавством ... майнові права на об'єкти права інтелектуальної власності та інші права. Щодо створення комерційних підприємств, то Університет має право це робити лише за рахунок *позабюджетних коштів* і за умови здійснення у комплексі з науково-виробничою діяльністю та реалізацією наукоємної продукції — освітніх функцій.

Серед ВНЗ України НТУУ "КПІ" найбільш наполегливо рухається у напрямку інтеграції до національної інноваційної системи. Завдяки співпраці з Кабінетом Міністрів України був реалізований проект по створенню на базі університету наукового парку "Київська політехніка", діяльність якого регулюються відповідним законом. В Законі України "Про науковий парк "Київська політехніка" питання розподілу майнових прав інтелектуальної власності на об'єкти, створені за бюджетні кошти, вирішено шляхом встановлення вичерпного переліку випадків, коли права інтелектуальної власності залишаються за державою, — в усіх інших випадках вони належать науковій установі. Науковці, аспіранти та студенти університету мають можливість "вирощувати" нові інноваційні підприємства в межах бізнес-інкубатору "Політехцентр". Сприяє розвитку діяльності і численні локальні акти, розроблені типові договори з питань інтелектуальної власності.

На прикладі цього окремого навчального закладу реалізуються кращі європейські підходи, запроваджується адресне правове регулювання. Однак, на жаль, ця практика поки не стала загальнодержавною.

Крім зазначених вище недоліків у правовому регулюванні інноваційної діяльності ВНЗ, існуючі традиції розташування цих закладів у межах міської забудови також не сприяють створенню таких структур, як технопарки, бізнес-інкубатори, стартап компанії. В Україні університети не мають кампусів та паркової зони, часто підрозділи розкидані по всьому місту, тоді як у Європі університетські технопарки та інші підрозділи розташовані компактно, займаючи десятки гектарів.

Аналіз чинних нормативних актів показує, що на сьогодні не вдалося сформувати впорядковану та збалансовану систему законодавства про вищу освіту, яка б забезпечувала системне регулювання участі ВНЗ України в інноваційній діяльності. На фоні загальноєвропейських процесів стає очевидним відставання інститутів українського освітнього законодавства та регулювання відносин у цій сфері в цілому від потреб освітньої практики.

Нерозвинутість законодавчих механізмів, панування норм декларативного характеру, численні адміністративні обмеження свідчать про недостатнє розуміння місця закладів вищої освіти у національній інноваційній системі. В умовах відкритої інноваційної системи

³⁵ Концепція Державної цільової програми "Наука в університетах" на 2008-2009 роки, схв. Постановою Кабінету Міністрів України від 19.09.2007 р. // ОВУ. — 2007. — № 72. — Ст. 2708.

³⁶ Про затвердження Статуту Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут": Постанова Кабінету Міністрів України від 21.11.2007 р. // ОВУ. — 2007. — № 89. — Ст. 3256.



інформаційного суспільства жодному з існуючих ВНЗ не гарантовано стабільний статус та фіксована роль на ринку освітніх та інноваційних послуг. Складається ситуація, коли основою регулювання стають гнучкі угоди та контракти, спрощені правові засади співробітництва та взаємодії організацій освіти, науки та бізнесу, а також відповідні стимулюючі заходи з боку держави.

Не можна лишити поза увагою і те, що в академічному середовищі ставлення до інноваційно-підприємницьких вищих навчальних закладів далеко неоднозначне. Багато науковців звертають увагу на можливі загрози, що тягне за собою тотальне перетворення класичних університетів у підприємницькі корпорації. Так, Н. Є. Покровський зазначає, що в такій системі факультети, кафедри та окремі викладачі оцінюються під кутом зору того, скільки “прибуткових” студентів вони змогли привабити, скільки зовнішніх грантів та дотацій долучили до “загальної скарбнички”, який їхній внесок у бренд (товарний знак) університету на ринку освітніх послуг. В рамках підприємницького університету “виживає” той, хто здатен не лише продукувати нові знання, але, насамперед, вигідно реалізувати їх на ринку освітніх послуг. Відтак, наука у ВНЗ перестає бути абсолютною цінністю, що спирається на просвітництво, і затверджуються ідеї “корисного знання”, яке є обмеженим у принципі та сфокусованим на результаті, що дає найшвидшу економічну вигоду³⁷.

У межах цієї статті розглянуті лише окремі нагальні питання, а окреслена в ній проблематика потребує ретельного, поглибленого науково-методичного дослідження, лише на такій основі можлива розробка фундаментальних принципів та засобів регулювання зазначених правовідносин забезпечення гармонічного поєднання публічних та приватних засад у регулюванні цієї сфери.



³⁷ Покровський Н. Е. Трансформация университетов в условиях глобального рынка // Журнал социологии и социальной антропологии. — 2004. — Том VII. — № 4. — С. 152-161.